

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

2001 metai

2

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2001

2

VILNIUS 2002

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2001

2

VILNIUS 2002

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS

Vytauto Didžiojo universitetas

Alfonsas EIDINTAS

Vilniaus universitetas

Zigmantas KIAUPA (pirmininkas)

Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS

Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ

Lietuvos istorijos institutas

Bronius MAKASKAS

Lenkijos MA istorijos institutas

Edmundas RIMŠA

Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)

Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS

Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS

Milervilio universitetas

Redakcinės kolegijos adresas:
Kražių g. 5, 2001 Vilnius
<http://www.istorija.lt>

ISSN 0202-3342

© Lietuvos istorijos institutas, 2002
© Straipsnių autoriai, 2002

PUBLIKACIJOS

ZIGMANTAS K I A U P A

ARCHYVINĖS SMULKMENOS IŠ KONSTANTINO JABLONSKIO RINKINIŲ (5–7)

Skelbiami 3 Konstantino Jablonskio nusirašyti XVI a. aktai. Taip tęsiamas praeitame *Lietuvos istorijos metraščio* tome pradėtas¹ K. Jablonskio asmeniniame fonde² esančios Lietuvos istorijos šaltinių kolekcijos skelbimas. Iš tūkstančių nuorašų šįkart buvo atrinkti trys XVI a. aktų tekstai, kuriuos šiek tiek jungia bajorų nuosavybės teisės problematika. Be to, kiekvienas iš jų turi papildomą informacinį krūvį ir praturtina istorikų žinias vienu ar kitu klausimu. Štai pirmasis, 1519 m. aktas, atskleidžia teismų praktiką iki Lietuvos Statuto priėmimo, antrasis, 1538 m. aktas, papildo žinias apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kanclerio kompetenciją. 1570 m. aktas teikia žinių ne vienai temai, galima įvardyti bajorų mažųjų lokaliųjų bendrijų (giminių?) funkcionavimą, miškų būklę, aplinkos apsaugos pradmenis, kad ir suvokiamus per materialinės naudos prizmę. Kiekvienas iš skelbiamų aktų K. Jablonskiui atrodė vertingas Lietuvos istorijos šaltinis, jis juos tvarkingai nusirašė, planuodamas panaudoti tyrinėjimuose ar paskelbti.

Skelbimo principai aptarti minėtoje publikacijoje³, jų laikomasi skelbiant ir šį nuorašų pluoštelį. K. Jablonskio archeografinės pastabas žymėsime žvaigždute (*), mūsų komentarus – skaitmenimis.

¹ Z. K i a u p a, Archyvinės smulkmenos iš Konstantino Jablonskio rinkinių, *Lietuvos istorijos metraštis*, 2001 m., 1, Vilnius, 2002, p. 169–176.

² *Lietuvos mokslų akademijos biblioteka, Rankraščių skyrius*, f. 256 – Konstantinas Jablonskis.

³ Žr. 1 nuorodą.

5. Lietuvos didžiojo kunigaikščio vietininko teismas

[Aukštadvaris], 1519 05 20. Aukštadvario vietininkas Mikalojus Jaščovskis su „gerais žmonėmis“ bajorų byloje dėl bendro miško nurodė jį pasidalinti.

MAB RS, f. 256 – Konstantinas Jablonskis, b. 2381. 1 lapas, rašyta rašalu abiejuose pusėse, 1944 05 24 K. Jablonskio autografas.

L. 1 virš dokumento teksto – K. Jablonskio įrašai: *1519 m. gegužės mėn. 20 d. ir Orig[inalas]*, virš datos pieštuku padėtas klaustuko ženklas (?). Matyt, abejonės sukėlė ne datos metai, bet mėnuo ir diena, nes iš teksto atrodo, kad dokumentas galėjo būti surašytas teismo paskirtos priesaikos dieną, penktadienį prieš Verbų sekmadienį. 1519 m. tai būtų balandžio 15 d. Bet neatmestina ir galimybė, kad dokumentas surašytas vėliau, jame nurodyta diena. K. Jablonskis nenurodė originalo, iš kurio nusirašė, saugojimo vietas, jo aptikti nepavyko.

L. 1v po dokumento tekstu K. Jablonskis nurodė *Vienas antspaudas* ir pabandė, matyt, sunykusį antspaudą perpiešti pieštuku, tačiau piešinio neįmanoma interpretuoti. Dar žemiau inicialais *K. J.* signuotai įrašai pieštuku *Pop[erius] be ženkle* ir *Nur[ašyta] ir pat[ikrinta] 1944 V 24 d.*

Я Миколаи Ящовскыи, наместник высок(о)дворскыи, и з людми добрыми, кому будет потреб тог(о) ведати албо чтучи ег(о) слышати.

Судильем тот судъ: жаловался Якуб Бутевич зъ братъею своею Томко и Мацко з ыишею братею на Петка Юшкович(а), братанич(а) своег(о): штож ты оден держишь бор очину нашу и спустошил есь. И Петко рек: есть то бор очина ваш(а), але то ес пустовщина Билтуковщина, оцю моему осп(о)д(а)рь корол дал. И Бутевичи рекле: есть то очина наша, але не Билтуковщина. И я з людми добрыми пытал: чим вы тог(о) доходите, што то очина ваш(а). И Бутевичи рекли: правда есть, делили есмо тот бор и звал ты тот бор Шедевщиною, але не Билтуковщиною. И Петъко того попрель. И на другый раз пытал Бутевичов, чим тог(о) доводите, што то ес бор очин(ы) вашей Шедевщины. И Бутевичи выдали на то сведькы, которыи на том делу были: Мартина Велцълавович(а), Миколая Милошевич(а), Павла Ясудовича, Нелюб(а) Еитвиллович(а). И Петко рек против сведьком: естли тыи сведкы будутъ были на том делу а буду я тот бор Шедевщиною звал, нехай ми присягнули. И выбрал на присягу Миколая Милошевич(а), Нелюб(а) Еитвилловича. И ям рок дал присязи против вербной недели у пятницу¹. На рок положонны тыи сведькы ку присязи стали и присягнули на том, Миколаи а Нелюб, штож тот бор ес Шедевщина, але не Билтуковщина. И мне ся видало и тым людем добрым, которыи при мне были, подлуг сведьков* сведоцства и присязи казали есмо тот бор делити. А при том был Миколаи Федевич, Неверъ Петрашкович, Миклаш Якубович, брат ег(о) Рымко, Томко Ганусович и ииших люди добрых мног(о) было на тот час. И для лепшог(о) звезда дал есми Якубу [Б]утевичу

лис судовыйи за своею печатю. Писан лис м(е)с(е)ца мая 20 ден индикта 7 лето 7 тысящи 27.

¹ 1519 04 15.

* ^a *pakartota*.

6. Draudimas bajorui išparduoti žemę ir valdinius

Vilnius, 1538 07 25. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris Albertas Goštautas, atsakydamas į bajorės Onos Bertašaitės skundą, esą jos brolis Martinas Bertaševičius išpardavė ar užstatė daugiau negu trečdalį žemės ir valdinių bei ketina parduoti ir likusią valdos dalį, nušalindamas nuo jos kitus artimuosius, uždraudė jam tai daryti.

MAB RS, f. 256 – Konstantinas Jablonskis, b. 2055. 11 lapas, rašyta rašalu, 1946 05 19 K. Jablonskio autografas.

L. 1 virš dokumento teksto – K. Jablonskio įrašai: *1538 m. liepos mėn. 25 d. ir Orig[inalas] L[ietuvos] M[okslų] A[kademija] – [2 Nr. 30 l. 21, t. y., dokumento saugojimo vieta ir signatūra 1946 m. Lapo viršutiniame dešiniajame kampe pieštuku – Luodžiai prie Salako. Šiuo įrašu K. Jablonskis nurodė dokumente minimo dvaro pavadinimą.*

Po tekstu – K. Jablonskio įrašai: *Vienas antspaudėlis ir (pieštuku) (raudono vaško), bei piešinėlis, kurio centre matyti Goštautų herbas W, kampuose viršuje K. Jablonskis parašė klausukus, tai reikštų, kad neįžiūrėjo ten turinčių būti raidžių (A. Goštauto inicialų), kampuose apačioje pažymėjo raides P ir W, kurios reiškia Palatinus Wilnensis.*

L. 1v inicialais *K. J.* signuoti įrašai pieštuku *Pop[ierius] be ženkle ir Nur[rašyta] ir pat[ikrinta] 1946.V.19.*

Dokumento originalas saugomas Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyriuje, fonde 16, kurį sudaro Vilniaus viešojoji bibliotekos surinkta rankraščių kolekcija. Senoji kolekcijos ir skelbiamo dokumento signatūra buvo K. Jablonskio nurodyta *[2 Nr. 30 l. 21, dabartinė signatūra – F. 16 – 30, l. 21. Saugojimo vienetas yra 25 lapų į kietus viršelius įrištas sąsiuvinys, kuriame įrišti įvairūs 1531–1540 m. dokumentai. Mūsų skelbiamas dokumentas užima l. 21. Tai pusė skersai perplėšto lapo in folio, K. Jablonskio perrašytas ir dabar skelbiamas tekstas užima lapo pirmąją pusę, antroji pusė – tuščia. Po tekstu per rombo pavidalo popieriaus lapelį išpaustas raudono vaško antspaudėlis, kurio vaizdulyje įžiūrimas herbinis skydas su Goštautų herbu W, virš kurio numanomas šalmas. Antspaudu kampuose buvusios raidės neįžiūrimos.*

От Олбрах[та] Мартиновича Кгаштолта, воеводы вилениског(о), канцлера великог(о) кн(я)зства Литовског(о)

Боярину г(оспо)д(а)рьскому Мартину [Бе]рташевичу

Жаловала нам сестра твоя Берташовна* Гална о том, штож деи ты продаеш и заставляеш люди и земли имения своег(о) подле Солока в Лодех, отдаляючи тое имение от близких своих, и вже деи еси тог(о) имения спродал вышеи, ниэсли третя часть стоит, и остаток тог(о) имения хочеш продат,

отдаляючи от близких своих. А про то приказу[ем] тебе под зарукою на г(о)с(по)д(а)ря короля его м(и)л(о)сти сто рублей грош(еи) а на нас воеводу пятьдесят рублей грошей, алыбы еси через тое того имения людеи и земля не продавал и ни заставлял и от близких не отдалял конечно. Писан у Вил(ни) под лет боис(его) нароженя 1538 м(е)с(е)ца июл 25 ден, илдикт 15.

* а Берташова.

7. Bajorų sutartis dėl bendro miško apsaugos ir ginčų dėl nuganymų sprendimo

Petraševičiai (Petrašūnai?) prie Kauno, 1570 03 27. Grupė Kauno bajorų, Petraševičių dvaro savininkų, susitaria 5 metus neekspluatuoti savo nuniokoto bendro miško ir numato baudas už nusižengimą sutarčiai. Po 5 metų vėl bus tariamasi ar galima mišką eksploatuoti. Taip pat susitarta, kaip spręsti ginčus dėl nuganymų.

MAV RS, f. 256 – Konstantinas Jablonskis, b. 2228, 2 lapai, rašyta rašalu, 1940 11 07 K. Jablonskio autografas.

L. 1 virš dokumento teksto – K. Jablonskio įrašai: 1570 m. kovo mėn. 27 d. ir *Orig[inalas]* bei pieštuku *CA Kauno ... r. 627 b. 18842*. Pastaruoju įrašu K. Jablonskis nurodė dokumento saugojimo vietą ir signatūrą. *CA* turėtų reikšti *Centralinis archyvas*, tačiau kadangi įrašė yra ne visi signatūros elementai, nustatyti, kur šiuo metu yra originalas, nepavyko.

L. 2v po tekstu K. Jablonskio įrašai: 1) *Penki antspaudai prispausti, o penkiems tolesniems tebuvo parengtas vaškas, bet jie liko neprispausti* ir piešinėlis, kuriame yra 5 pozicijos: pirmasis vaizduoja herbą W, virš jo – inicialai A ir O (tai Adomo Oborskio antspaudo piešinėlis), antrosios ir trečiosios pozicijų vietoje įrašyti klausukai (?), ketvirtojo pozicijoje – trijų sujungtų ragų herbo, buvusio ketvirtajame antspaude, piešinėlis, penktojoje pozicijoje – vėl klausukas. Klausukai rodytų, kad K. Jablonskis dėl antspaudų sunykimo nepajėgė jų atpažinti, neaiškus ir ketvirtojo antspaudo savininkas; 2) *Parašas: Adam Oborsky rotmistrz*; 3) pieštuku *Pop[ieriaus] ženklas skyde raidė B*; 4) pieštuku *Fasc. 2-B Nr. 15*. Tai nenustatyto privataus archyvo (giminės, dvaro) signatūra; 5) pieštuku *Nur[ašyta] ir pat[ikrinta] 1940.XI.7. K.J.*

Адам Оборский, ротмистръ кроля его м[и]л[о]сти замку Дынамонтского¹, а Миколаи Гриневич, Гришко а Станислав Мартиновичи, Ян а Мартин Матясовичи, Балтроеи Венцькович и з невесткою своею Зофиєю Юревою, Миколаи Венцькович, Богдан Логвинович, зяти Урьбановое, Дорота Богдановая и з мужем своимъ Мартином Яновичом, земляне г(о)с(по)д(а)рьские повету ковелского, чиним явно тымъ нашим листомъ, что бы о том ведати або читаючи услышати хотел, иж который бор ест нас всех сполный имения нашего Петрашовского², лежащий с одним боком от дороги, которая идет до Ковна от бояр

Кгедсовтовичов, з другое стороны от границы села Вешкунов³, подданных г(о)с(по)д(а)рьских ковелскихъ, и от Ивана Уласовича, земенина повету ковелского, аж до самого Немна, весь бор имела нашего Петрашовского, якося в себе маеть, кромя поль оремых и сеножатеи, межи тым бором лежачих и над Немном, аж до того часу для незъгодя наше от нас самых, от подданных н(а)ших и од обчих людие спустошон был, так иж и кола не было где утяти. А так мы тепер вси сполне вышеи помененные созволившися и учинивши межи собою обмову, а перестерегаючи того, абы до конца не спустошал, але ижебы потом каждому з нас лелшии пожиток быть мог, умовили и постановили есмо то межи собою, иж вжо от того часу, то ест от свята теперешного Великого дня, которое ест в року теперешнемъ 1570⁴, не маем до того бору мы сами и подданные н(а)ши въездчат, а так на потребу свою дворную, яко и подданных, дров, хворосту, коля ани жадное намелшое речи от того часу не маемъ в том бору рубати, але от обчих людие мы описанные вси сполне, один другого не отступуючи, маемъ того моцне боронить и во всемъ в покою заховать аж до пети лет, то ест от того свята и року вышеи описаного аж также до свята Великодня, которое свято ма быть в року прышлом 1575⁵. А потом, вышодши тому року, маем вси сполне обмову, яко и тепер, чинить, яко ся нам видети будеть, естли до него въездчат або далеи заборонить. А жаден з нас, хотя и вышодши тому року, не маеть кром ведомости нас всих до обмовы по жадную реч въездчат ани жадное намелшое речи в нем рубат. Паклибы которыи з нас, будучи упорныи а на тот запис недбаючи, до бору по дрова або по коле або по штоколвек въехавши рубал або подданого своего послал а шкоду чинил так межи роками, яко и вышодши року перед умовою, у такового, хто застанеть, клячу взявши, до вряду дать, а секиру и сермягу то себе мает взять, а надто тотже, которыи въехал для упору своего, мает на вряд земьский ковелский выны заплатити рубль грошеи. А к тому, што до того часу каждого року один другому у збожю и в сеножатех колми и быдлом шкоду чинивал, для которое мусял кажды до вряду ся утекат а тым больше еще утраты подымоват[и], тос мы тепер постановили, иж чие колвек быдло что у своемъ збожю заставши, не мает ся с тым до вряду утекать, але, взявши возного поветового и суседов, шкоду оказать, которую шкоду возныи огледавши и ошацовавши, рок заплате зложити маеть, а тот, на ком присужоно, ничим ся не вымовляючи часу назначоного водле присуду зуполне заплатити мает. А гдебы которыи з нас, виным будучи а на тот запис недбаючи, водле присуду платити не хотел, а о то бы до права позван был, таковыи потом збожсе совито платити маеть, а стороне вси шкоды и

наклады нагородить. И на то все дали есмо межи собою тот наш лист з нашими печатми. Писан в Петрашевичох року божего нароженя 1570 месеца марца 27 дня, в понеделок великоноцныи.

¹ Diunamundės (Daugavgrīvas) pils Daugavas ziemyse.

² Petraševičių dvaras ar kaimas nežinomi, atsižvelgiant į žemiau suminėtus geografinius orientyrus, gali būti Petrašiūnai, dab. Kauno miesto dalis.

³ Dab. gyvenvietė tokiu pavadinimu nežinoma, yra Vieškūnų piliakalnis Kauno m., dešiniajame Nemuno (Kauno marių) krante.

⁴ 1570 03 26.

⁵ 1575 03 26.